

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/57/53-56>

Nicat Əliyev

Mingəçevir Dövlət Universiteti
<https://orcid.org/0009-0002-9077-7325>
loqopednicataliyev95@gmail.com

İbtidai təhsil dövründə məktəb-ailə əməkdaşlığı: kommunikasiyanın qurulması və təşkilati öhdəlik

Xülasə

Məqalə ibtidai təhsil dövründə məktəb-ailə münasibətlərinin quruculuğunda kommunikativliyin mühüm amil kimi vacibliyinə diqqət çəkməklə yanaşı, məktəbin bu münasibətlərin quruculuğunda təşkilati öhdəlik daşdığı vurğulanmışdır. Tədqiqatçı məktəb və ailə arasında qurulmalı olan əməkdaşlığa təsir etmək üçün ailələrin məktəbə cəlb edilməsinin vacibliyini vurğulamış, bu prosesin əsasən müəllimlər tərəfindən planlaşdırılmalı olduğu qeyd edilmişdir. Məktəbin xüsusən aztəminatlı ailələrə və müxtəlif sosial-iqtisadi səviyyələrdən olan ailələrə, gənc yaşda valideyn olmuş valideynlərə, övladlığa götürənlərə, boşanmış valideynlərə daha çox diqqət yetirməli olduğu, onlarla məktəb-ailə kommunikativliyinin qurulmasının vacibliyi önə sürülmüşdür. Məqalədə ailələrin məktəblə əlaqəsinin düzgün qurulması yönündə xüsusi proqramların hazırlanmasının vacibliyi önə sürülmüşdür. Bu proqramlar valideynlər və müəllimlər arasında qarşılıqlı əlaqəni və əməkdaşlığı təşviq etmək, ailələrə valideynlik vəzifələrini yerinə yetirməyə kömək etmək, ailələri uşaqlarının təhsili və inkişafı barədə məlumatlandırmaq və dəstəkləmək, həmçinin uşaqları məktəbə gedərkən öyrənməyə hazırlamaq məqsədi daşdığı qeyd edilmişdir. “İbtidai təhsil dövründə məktəb-ailə əməkdaşlığı: kommunikasiyanın qurulması və təşkilati öhdəlik” mövzusunda hazırlanmış məqalənin əsas məqsədi ailə-məktəb institutunun formalaşmasına diqqət çəkməkdir.

Açar sözlər: ibtidai təhsil, məktəb-ailə əməkdaşlığı, kommunikasiya, təşkilati öhdəlik

Nijat Aliyev

Mingachevir State University
<https://orcid.org/0009-0002-9077-7325>
logopednicataliyev95@gmail.com

School-Family Cooperation in Primary Education: Establishing Communication and Organizational Commitment

Abstract

Article In addition to drawing attention to the importance of communication as an important factor in establishing school-family relations in primary education, it was emphasized that the school bears an organizational responsibility in establishing these relations. The researcher emphasized the importance of involving families in the school in order to influence the cooperation that should be established between the school and the family, and it was noted that this process should be planned mainly by teachers. The school should pay special attention to low-income families and families from different socio-economic levels, parents who became parents at a young age, adoptive parents, divorced parents, and more, and emphasized the importance of establishing school-family communication with them. The article emphasizes the importance of developing special programs to properly establish family-school relationships. It is noted that these programs are aimed at promoting interaction and cooperation between parents and teachers, helping families fulfill their parental responsibilities, informing and supporting families about their children's education and development, and preparing children for learning when they go to school.

The main purpose of the article on the topic "School-family cooperation in primary education: building communication and organizational commitment" is to draw attention to the formation of the family-school institution.

Keywords: *primary education, school-family cooperation, communication, organizational commitment*

Giriş

Fərdlər əsas ehtiyaclarını və istəklərini ödəmək üçün bacarıq və qabiliyyətlərini istifadə edə biləcəkləri bir təşkilata daxil olurlar. Təşkilat bu tələblərə cavab verdiyi müddətcə, təşkilati loyallıq davam edir. Əksinə, fərdlərin gözləntiləri yerinə yetirilmədikdə, insan öz qabiliyyətlərindən istifadə edə bilmir və öz qabiliyyətlərindən kənar vəzifələr götürərək təşkilati sədaqətləri azalır.

Təşkilati bağlılıq təşkilat daxilində balans yaradan amillərdən biridir. İşçilərin təşkilata bağlılıq səviyyəsi, bir tərəfdən, digər işçilərin qəbulu ilə, digər tərəfdən, işçinin gözləntilərinin nə dərəcədə doğrulması ilə əlaqədardır. Təşkilati bağlılıq işçilərin təşkilat haqqında fikirlərini və inanclarını ifadə etdiyindən, işçilər öz təşkilatlarına bağlı olduqlarını hiss etdikdə, həmin təşkilatın xoşbəxt üzvlərinə çevrilirlər. Onlar həmçinin təşkilat haqqında müsbət hisslər və inanclar bəsləyir və onun inkişafı üçün səy göstərirlər (Arabacı, 2011, s. 117).

Məktəb və ailələr arasında qurulan əməkdaşlıq üsulları. Məktəb və ailə arasında qurulmalı olan əməkdaşlığa təsir etmək üçün ailənin cəlb edilməsi ilə bağlı araşdırmalar ailələrin təhsil ehtiyaclarını rəhbər tutmalı, müəllimlər tərəfindən buna uyğun olaraq planlaşdırılmalı və dərslər ilk təhsil ilindən başlamalıdır.

Bu, xüsusilə aztəminatlı ailələrə və müxtəlif sosial-iqtisadi səviyyələrdən olan ailələrə, gənc yaşda valideyn olmuş valideynlərə, övladlığa götürənlərə, boşanmış valideynlərə və s. şamil olunur.

Tədqiqat

Məktəblə ailə arasında münasibətləri və əməkdaşlığı gücləndirəcək fəaliyyətləri müəyyən etmək və təşkil etmək məktəbin və müəllimin məsuliyyətidir. Ailə ilə müəllim arasında sağlam ünsiyyət effektiv tədris üçün vacibdir. Bu ünsiyyət valideynlərin məktəbdə iştirakını tələb edir. Ailənin məktəbdə və təhsildə iştirakını müsbət şəkildə artıran ən vacib tədqiqat məktəbəqədər təhsil müəssisələrində ailənin iştirakı ilə bağlı aparılan tədqiqatdır. Ailə iştirakının artmasının müəllim-ailə ünsiyyətinin və əməkdaşlığının daha güclü olmasına, məktəb-ailə əməkdaşlığı vasitəsilə təhsildə və öyrənmədə müsbət nəticələrə səbəb olacağına inanılır. Ailənin iştirakı və müəllimlə əməkdaşlığı təhsildə öyrənmənin hər mərhələsində vacibdir (Ardakoç, 2021, s. 75–84).

Məktəb və ailə əməkdaşlığı vasitəsilə uşaqlar məktəbin ilk illərindən etibarən valideynlərinin onlara və təhsillərinə qayğı göstərdiklərini və dəyər verdiklərini görmək imkanına malikdirlər. Məktəblə ev arasında müsbət münasibətlər və ailənin uşaqlarının təhsilində iştirakı uşaqların akademik göstəricilərini artırır. Valideynləri uşaqlarının məktəbdəki təcrübələri barədə maarifləndirmək, valideynlərin evdə nə etdiklərini bilmək və bu təcrübələri dəstəkləmək və gücləndirmək ardıcıl bir təlim mühiti yaradır. Uşaqlar ardıcıl bir mühitdə özlərini təhlükəsiz hiss edirlər ki, bu da onların uğurlarını artırır.

Kommunikativlik. Məktəb, müəllim və ailə arasında ünsiyyət vasitəsilə uşaqlar məktəbdən müsbət hisslər alır və onu təhlükəsiz bir yer kimi qəbul edirlər. Uşaqlar yalnız evdə deyil, həm də məktəbdə əllərindən gələni etməyə çalışırlar, məktəbdə daha çox vaxt keçirmək istəyirlər və təhsillərində daha çox iştirak etməyə hazırdırlar. Valideynlərin müxtəlif fəaliyyətlərdə iştirakı, müəllimlərlə ünsiyyət və əməkdaşlıq uşaqların özlərini daha təhlükəsiz hiss etmələrinə və sinifdə dəstək almalarına kömək edir. Uşaqlar üzərində aparılan tədqiqatların digər müsbət tərəfi odur ki, ailənin iştirakı ilə bağlı tədqiqatlar vasitəsilə uşaqlar sinif yoldaşlarının valideynləri və sinif otaqlarında daha geniş bir qrup böyüklərlə görüşərək və əlaqə quraraq ailələri ilə ünsiyyət qurmaq imkanı əldə edirlər.

Təşkilati öhdəlik təşkilatda tarazlıq yaradan amillərdən biridir. Personalın təşkilata öhdəlik səviyyəsi, bir tərəfdən, digər işçilərin qəbulu ilə, digər tərəfdən isə işçinin gözləntilərinin nə dərəcədə qarşılandığı ilə bağlıdır. Təşkilati öhdəlik personalın təşkilat haqqında fikirlərini və inanclarını ifadə etdiyindən, personal təşkilata sadıq qaldıqda, təşkilatın xoşbəxt üzvləri olurlar. Eyni zamanda, onlar

təşkilat haqqında müsbət hisslər və inanclar daşıyırlar və həmçinin təşkilatın inkişafı üçün səy göstəririlər (Galina və Goloneva, 2015, s. 11).

Ailə iştirakı vasitəsilə qurulan ünsiyyət və əməkdaşlıq ailələrə uşaqlarını dəstəkləməyə, istedadlarını kəşf etmələrində onlara rəhbərlik etməyə və özlərini daha bacarıqlı hiss etməyə kömək edə bilər. Çoxsaylı tədqiqat nəticələri göstərir ki, məktəblə ünsiyyətdə olan və ailə iştirakı fəaliyyətlərində iştirak edən ailələrdə özünəhərmət hissi artır.

Təbiiqi tədqiqatlarda iştirak edən və müəllimlə ünsiyyət quraraq müsbət təcrübə qazanan bir ailə məktəbi uşağının inkişafı və öyrənməsi üçün lazım olan bir çox bilik və bacarıqları əldə edə biləcəyi və özlərini inkişaf etdirə biləcəkləri bir yer kimi görməyə başlayır. Ailə-məktəb əməkdaşlığının ailələr üçün digər bir faydası valideynləri ailə fəaliyyətləri vasitəsilə uşaqlarını təhsildə iştirak etməyə dəstəkləməklə təşviq etmək, işlərinə görə uşaqlarına lazımı qədər qayğı göstərə bilməmələrindən qaynaqlanan stressi və günahkarlıq hissini azaltmaqdır (Altuntaş və b., 2020, s. 256).

Ailədə ünsiyyət müəllimin ən vacib vəzifələrindən biridir. Valideynlər və müəllimlər arasında effektiv ünsiyyət uşaqların öyrənməsini dəstəkləməyə kömək edir və məktəblə ailə arasında əməkdaşlığı təşviq edir. Ailə münasibətlərinin qurulması da məlumat və təcrübə mübadiləsini artırır. Məktəb, xüsusən də müəllim və ailə bu mövzuda istəklil olmalı və səy göstərməlidir. Müəllimlər işləri və fəaliyyətləri ilə ailələrin diqqətini məktəbə yönəltmələri tövsiyə olunur. Əgər müəllimlər uşağın ailəsini və mühitini məktəb təhsilinin davamı kimi görürlərsə, ailəni və mühiti məktəb uşaqlarının inkişafı və təhsilində əməkdaşlıq edən tərəfdaşlar kimi görəcəklər. Bu yolla onlar daha effektiv bir proqram və uşaqlar üçün daha yaxşı imkanlar yaratmaq üçün birlikdə işləyə bilərlər (Slastelin, 2004, s. 44).

Ailə ilə ünsiyyət quran, ailədən dəstək alan işləyən müəllim şagirdlərinin fərdi təliminə daha çox vaxt ayıra bilər. Bu, ailənin müəllimə və məktəbə qarşı daha müsbət münasibətinə və müəllimlə daha çox əməkdaşlığa gətirib çıxarır. Uşağın ailəsi ilə ünsiyyət quran müəllimlər uşaqlar haqqında, o cümlədən onların maraqları, müsbət və mənfi cəhətləri və ev mühitindəki dəyişikliklər haqqında ətraflı məlumat əldə edə bilərlər. Bu, onlara uşaqla bağlı məsələləri müəyyən etməkdə daha həssas, planlı və realist olmağa imkan verir. Ailə ilə əməkdaşlıq sayəsində müəllim valideynləri daha yaxşı tanımaq imkanı əldə edir və bu da onları uşağına dərs demək üçün səy göstərməyə təşviq etməyi asanlaşdırır.

Valideynlərlə uşaqlarının məktəb təcrübəsi barədə ünsiyyət qurmaq müəllimlərə proqramlar haqqında dəyərli rəylər almağa kömək edir. Ailə ilə ünsiyyət müəllimə müsbət təsir göstərir və müəllim daha çox cəlb olunmuş və ailə ilə birlikdə iştirak etməyə hazır görünə bilər (Koshienko, 2011, s. 44).

Ailənin iştirakı sayəsində müəllimin motivasiyası artır və hər iki tərəf arasında müsbət ünsiyyət və əməkdaşlıq sayəsində yarana biləcək münasibətlər azalır. Həm müəllimin, həm də məktəbin ehtiyaclarını və tələblərini yaxşı bilən valideynləri var. Bu yolla valideynlər müəllimə və məktəbə hər cür dəstək göstərməklə müəllimə kömək edə bilərlər. Ailə iştirakı proqramları bir çox fərqli valideynlik yanaşmalarını izləsə də, hamısı eyni məqsədə xidmət edir. Bu proqramlar valideynlər və müəllimlər arasında qarşılıqlı əlaqəni və əməkdaşlığı təşviq etmək, ailələrə valideynlik vəzifələrini yerinə yetirməyə kömək etmək, ailələri uşaqlarının təhsili və inkişafı barədə məlumatlandırmaq və dəstəkləmək, həmçinin uşaqları məktəbə gedərkən öyrənməyə hazırlamaq məqsədi daşıyır.

Yung “Tayvanda Erkən Uşaqlıq Təhsilində Valideynlərin İştirakına Maneələrin Rolları, Fəaliyyətləri və Anlaşılması” adlı tədqiqatında təsadüfi nümunə götürmə üsulu ilə 41 özəl məktəbəqədər təhsil müəssisəsi və bağçasından 857 valideyn və 177 müəllimlə işləmişdir. Valideynlər və müəllimlər eyni anketləri cavablandırmışlar (Akkaya, 2007, s. 47).

Tədqiqat valideynlərin və müəllimlərin ailənin iştirakına üstünlük verdiyini, müəllimlərin valideynlərin sinifdə iştirakına kömək etdiyini və müəllimlərin valideynlərin iştirakına gözlədiklərindən daha çox maneə ilə qarşılaşdığını ortaya qoymuşdur. Tədqiqatçı, anaların analar üçün təlim proqramları hazırlayarkən istifadə etməli olduqları mövzuları müəyyən etməklə valideynlərə uşaqlarını ehtiyaclarına uyğun böyütməyə kömək etməyi hədəfləmişdir (Sabibin, 2004, s. 83).

Tədqiqat nəticələri valideyn-uşaq münasibətləri ilə anaların məşğulluq statusu arasındakı yaxınlıq dərəcəsində əhəmiyyətli bir fərq göstərdi: işləyən anaların 65,0%-i və uşaqların 39,8%-i yaxın münasibət arzusunda olduqlarını bildirdilər. İşləməyən analar yaxın münasibətləri qorumaq istədiklərini bildirdilər. Meyer və Mann (2006) erkən təlim zamanı evə baş çəkmələrin faydaları ilə bağlı müəllimlərin fikirlərini araşdırdılar. Onlar həmçinin evə baş çəkmələrin məktəbəqədər təhsil müəssisəsindən ikinci sinfə qədər uşaqların göstəricilərinə təsirini müəyyən etməyə çalışdılar. Sorğu ilin əvvəlində və sonunda 363 evə baş çəkmədən sonra Orta Qərb bölgələrində çalışan 26 erkən uşaqlıq müəlliminə göndərildi (Abbak, 2008, s. 74).

Nəticə

Məktəb vasitəsi ilə valideynlər və digər ailə üzvləri uşaq inkişafı və təhsili haqqında məlumat əldə etmək, uşaqlarını böyütməkdə düzgün metodlardan istifadə etmək və yaxşı vətəndaş olmaq üçün lazım olan bacarıqları, bilikləri və özünəinamları qazanırlar. Onlar uşaqlarının müəllimlərini daha yaxşı tanıyır və başa düşür, müəllimləri ilə əməkdaşlıq edir və valideyn kimi özlərini daha yaxşı hiss edirlər. Nəticədə, onlar uşaqları ilə daha müsbət münasibətlər qurur, ailə məsuliyyətlərini daha həvəslə yerinə yetirir və ünsiyyətlərini yaxşılaşdırırlar.

Ədəbiyyat

1. Abbak, B. S. (2008). *Okulöncəsi təhsil anabilim dalı okulöncəsi təhsil programındakı ailə iştirakı fəaliyyətlərinin anasınıfı müəllimləri və valideynləri üçün incələnməsi* (Yüksək lisans tezi). Çukurova Universiteti Sosial Bilimlər İnstitutu, Adana.
2. Akkaya, M. (2007). *Müəllimlərin və valideynlərin okulöncəsi təhsil qurumlarında tətbiq edilən ailə iştirakı fəaliyyətlərinə dair görüşləri* (Yüksək lisans tezi). Anadolu Universiteti Sosial Bilimlər İnstitutu, Eskişehir.
3. Arabacı, N. (2011). *Anne-baba uşaq iştirakını qiymətləndirmə vasitəsinin (ABCİDA) tətbiqi və anne-baba uşaq iştirakının bəzi dəyişənlər üçün incələnməsi* (Doktora tezi). Gazi Universiteti Təhsil Bilimləri İnstitutu, Ankara.
4. Ardaoç, İ. (2021). Təhsildə valideyn/iştirak: Engellər və tövsiyələr. *Alanyazın*, 1(2), 75–84.
5. Demirdağ, B., Ertem, S., & Ertem, H. Y. (2020). Valideynlərinə görə okul idarəçilərinin idarəetmə bacarıqları ilə okul iqlimi arasındakı əlaqənin incələnməsi. *Academia Təhsil Araşdırmaları Dergisi*, 5(2), 254–269.
6. Galina, A. I., & Goloneva, N. A. (2015). *Forma i metoda vzaimodeystviya uchitelya s roditelyami*.
7. Guliyeva, S. (2021). The role of the teacher in the formation of the pedagogical competencies in the parents of primary school students. *Journal of Preschool and Primary Education*, (4).
8. Koshienko, I. V. (2011). Vzaimodeystvie pedagoga i roditel' kak sotsialno-psixologicheskaya problema. (1), 3–14.
9. Muradova, Z. B., Mikayılova, K. M., Muradlı, T. V., & Şahmuradova, G. V. (2024). *Təhsilin inkişafında məktəbin və ictimaiyyətin rolu* (Metodik vəsait). Zəngəzurda.
10. Sabibin, S. A. (2004). *Vzaimodeystviye shkoli i semyi*. Uchitel.
11. Slastelin, V. A. (2014). *Didaktika*. Akademiya.
12. Volokina, Y. N., & Baranova, O. İ. (2017). Innovatsionnye formy vzaimodeystviya pedagoga nachalnoy shkoly i roditel'ey. *Konsept*, 34, 37–41.

Daxil oldu: 16.12.2025

Qəbul edildi: 11.03.2026